

W

IBL

INSTYTUT
KULTURY
POLSKIEJ

15

Widok. Teorie i Praktyki Kultury Wizualnej

tytuł:

Teatralność dziś?

źródło:

Widok. Teorie i Praktyki Kultury Wizualnej 2016 nr 15

odsyłacz:

<https://www.pismowidok.org/pl/archiwum/2016/15-teatralnosc/teatralnosc-dzis>

wydawca:

Widok. Fundacja Kultury Wizualnej

afiliacja:

Instytut Kultury Polskiej UW

Instytut Badań Literackich PAN

Teatralność dziś?

Zachodnia tradycja artystyczna od dłuższego czasu już nie jest w stanie rozwikłać słynnej zagadki statusu dzieła sztuki – zaniku granic między sztuką a niesztuką, oraz możliwości sztuki wielkiej – rzadko jednak któryś z uczestników debaty w obrębie tej tradycji wpadał na pomysł, że normatywne kwestie będące stawką sztuki, chciałoby się rzec: nowoczesnej, są podobne do pytań [...] dotyczących autentyczności w życiu.

Robert Pippin¹

W tym roku mija 50 lat od ukazania się na łamach „Artforum” eseju *Sztuka i przedmiotowość*² Michaela Frieda, jednego z najczęściej cytowanych tekstów krytyczno-artystycznych drugiej połowy XX wieku. Tekstu – należy dodać – w przeważającej mierze gwałtownie krytykowanego jako ostatnia wyraźna manifestacja będącej w odwrocie wrażliwości modernistycznej, jako filipika zatwardziałego modernisty, który nie jest w stanie dostrzec tego, co rzeczywiście wartościowe i rewolucyjne w ówczesnym polu artystycznym, czy wreszcie jako próba naznaczenia w kategoriach moralnych gestów przekroczenia modernistycznej „czystości” medium. Reakcja na dokonaną przez Frieda krytykę minimalizmu była na tyle silna, że niezwykle szybko się zrytualizowała; trudno nie odnieść wrażenia, że w kontekście sztuki współczesnej w istocie przestano go czytać, ograniczając się do powtarzania utartych już opinii albo próbując po raz kolejny dowieść, że się mylił.

Pojawiają się jednak próby innego spojrzenia na *Sztukę i przedmiotowość*, czego ostatnim wyrazem jest znakomity numer „Journal of Visual Culture” (kwiecień 2017) pod redakcją Jeanne Morry i Alison Green, który próbuje podsumować i na

Bownik, *Przejście*, 140 x 240 cm, 2013, z serii *Koleżanki i Koledzy*, dzięki uprzejmości artysty.

nowo otworzyć dyskusję nad tym tekstem. Warto zaznaczyć, że najciekawsze odczytania, takie jak Stephena Melville'a czy Roberta Pippina, zazwyczaj nie przestrzegają podziału na działalność krytyczną i historyczno-artystyczną Frieda (obstaje przy nim sam autor). Wydaje się, że właśnie teksty historyczne pozwalają dostrzec w *Sztuce i przedmiotowości* to, co sprawia, że nadal nie sposób przejść obojętnie obok tego eseju. Publikujemy tu skrót tłumaczenia pełnego tekstu, które ukaże się niebawem w książce Krzysztofa Pijarskiego pod tytułem *Archeologia modernizmu. Michael Fried, fotografia i nowoczesne doświadczenie sztuki*.

Z tego też powodu dokonaliśmy w ubiegłorocznym ogłoszeniu tematu numeru pewnego nadużycia, nazywając centralne dla tekstu Frieda pojęcie teatralności „Diderotiańskim”: choć autor wówczas jeszcze nie zajmował się Diderotem (i rozpoznał analogie własnego projektu z krytyką francuskiego encyklopedysty dopiero podczas pracy nad *Absorption and Theatricality*)³, zależało nam, by w temacie numeru wybrzmiał wątek autentyczności i relacji sztuki z jej odbiorcami jako problem iście nowoczesny. Dlatego też pytaliśmy

nie tyle o to, czy dziś – w czasach, w których rejestracja niejako poprzedza wykonanie i rejestrujemy nasze życie praktycznie na żywo – jesteśmy skazani na teatralność, lecz raczej o to, w jaki sposób negocjuje się dziś kategorię szczerości i nazywa (wytyka, piętnuje) nieszczerość. Kiedy i na jakich zasadach bylibyśmy skłonni nazwać coś lub kogoś (nieznośnie) teatralnym? To pytanie o współczesne formuły, konstrukcje, poetyki szczerości (autentyczności?), nie tylko w sztukach wizualnych, lecz także w życiu społecznym. Stąd interesować nas będą także konteksty „technologii siebie”, zmieniających się formuł pracy i prywatności (i związana z tym ekonomia i cyrkulacja afektów) we współczesnej fazie kapitalizmu.

Jak się okazało, wszystkie odpowiedzi, jakie otrzymaliśmy

na tak zarysowany problem, krążą wokół kwestii podmiotu, tego coraz trudniejszego do określenia „miejsca emisji, recepcji lub przechodzenia (afektu, działania, języka, itd.)”⁴. I tak w **Zbliżeniu** Tim Gough dowodzi, że projekt krytyczny Frieda jest formułowany w opozycji do dekonstrukcji i wskazuje, że gwałtowność jego reakcji na nową ontologię sztuki (bo tak Gough odczytuje minimalizm) wynikała przede wszystkim ze świadomości, że „pytania te nie pojawiają się wyłącznie w zdawałoby się ograniczonym obszarze estetyki, lecz dotyczą sposobów, w jakie widzimy świat i ujmujemy kwestie autentyczności i szczerości, które negocjujemy w naszym świecie społecznym”⁵. „Ostatecznie – pisze Gough – ontologia dzieła sztuki jest w sposób konieczny związana z ontologią samego świata oraz naszego związku z nim i sobą nawzajem”⁶. Becky Bivens podejmuje analogiczne zagadnienie z perspektywy feministycznej – na podstawie trzech performansów grupy V-Girls pokazuje, w jaki sposób performerki w swoich tyleż dowcipnych, ileż krytycznych akcjach podważały poststrukturalistyczne dekonstrukcje podmiotu, pytając o możliwość ocalenia jakiejś formy autentycznej podmiotowości jako warunku „wypowiadania się w swoim imieniu”, a więc sprawczości niezbędnej do emancypacji (tym samym kreśląc analogię między humanistycznym feminizmem a feminizmem drugiej fali). Podczas gdy Agnieszka Sosnowska podejmuje zarysowane już kwestie podmiotowości, autentyczności i aktualności podmiotu jako problemu w artykule poświęconym fabryce Andy’ego Warhola i jej teatralnej aktualizacji w wykonaniu Krystiana Lupy (zatrzymuje się o krok od stwierdzenia, że autentyczność stała się „medium” twórczości Warhola, właśnie wtedy, gdy Fried formułował swoje tezy), Mateusz Chaberski, wychodząc od krytyki stanowiska Frieda, jaką zaproponowała Juliane Rebentisch, i wspierając się na teoriach nowego materializmu, proponuje koncepcję teatralności jako doświadczenia proteuszowego, opartego na płynności pozycji wszystkich (ludzkich i nie-ludzkich)

uczestników hybrydycznych form sztuki najnowszej.

W **Punkcie widokowym** przyglądamy się tym razem praktyce Marty Ziółek – skontekstualizowanej przez Katarzynę Słobodę i wizualnie zinterpretowanej przez Agnieszkę Mikulską – gdyż wydaje się, że właśnie jej choreografia, wadząca się z tradycją tańca jako skonwencjonalizowaną, skostniałą formą, a jednocześnie operująca na gotowych sekwencjach, przechwyconych gestach, kliszach i maskach, doskonale wchodzi w dyskusję z problematyką teatralności.

Wykraczając już poza temat numeru, w sekcji **Panorama** proponujemy tym razem dwa znakomite teksty poświęcone fotografii. Ryan Conrath dokonuje nowego odczytania projektu życiowego Bernda i Hilli Becherów, wydobywając go z hieratycznego bezruchu modernistycznej siatki, a Abigail Solomon-Godeau w niezwykle czujny sposób problematyzuje archiwum *Zapisu socjologicznego* Zofii Rydet. Autorka zadaje pytania o relację archiwum nie tylko do praktyki samej Rydet, ale też do wszelkich związanych ze sztuką projektów opracowywania archiwów fotograficznych. Publikacja tekstu zapowiada książkę *Object Lessons. Zofia Rydet's Sociological Record*⁷.

Także **Migawki** porzucają pytania o miejsce podmiotu: Dorota Sosnowska uczestniczy w *Situation Rooms Rimini Protokoll*, Magda Roszkowska ogląda *Muzeum rytmu* Natashy Ginwali i Daniela Muzyczuka oraz *Choreografie nowoczesności* Katarzyny Słobody, a Tomasz Żukowski mierzy się z monumentalnym projektem *Przedstawienia. Teatr publiczny 1765–2015* Joanny Krakowskiej (a dokładnie jego pierwszą częścią, poświęconą PRL). Zapraszamy!

Zespół Redakcyjny

1 Robert Pippin, *Authenticity in Painting: Remarks on Michael Fried's Art History*, „Critical Inquiry” 2005, nr 31, s. 575.

- 2 Michael Fried, *Art and Objecthood*, pierwodruk w : „Artforum” 1967, czerwiec, s. 12–23.
- 3 Michael Fried, *Absorption and Theatricality: Painting and Beholder in the Age of Diderot*, University of Chicago Press, Chicago–London 1980.
- 4 Jean-Luc Nancy, fragment listu zapraszającego do udziału w projekcie (1986), zacytowany we wprowadzeniu do *What Comes After the Subject?*, Routledge, New York–London 1991, s. 5. Co ciekawe, Jean-Luc Nancy zadał pytanie o to, kto nadchodzi po podmiocie w tym samym czasie, w którym odbyła się zainicjowana przez Hala Fostera dyskusja podsumowująca stawkę sporu o *Sztukę i przedmiotowość*. Zob. Benjamin Buchloh, Michael Fried, Rosalind Krauss i in., *Theories of Art After Minimalism and Pop*, w: *Discussions in Contemporary Culture*, t. 1, red. H. Foster, Bay Press, Seattle 1987, s. 55–87.
- 5 Tim Gough, *Theatricality and Sincerity*, „Widok. Teorie i praktyki kultury wizualnej” 2016, nr 15, <http://pismowidok.org/index.php/one/article/view/378/873>, dostęp 20 czerwca 2017.
- 6 Ibidem.

7 *Object Lessons. Zofia Rydet's Sociological Record*, red. Krzysztof Pijarski. Zob. <http://press.uchicago.edu/ucp/books/book/distributed/O/bo26326870.html>, dostęp 20 czerwca 2017. Dziękujemy wydawcom książki, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie i University of Chicago Press, za zgodę na publikację tekstu.